

Turecko a sjednocená Evropa

Celní unie

- V roce 1987 byla podána žádost o členství v tehdejším Evropském společenství (ES)
- ES však v té době tuto žádost zamítlo - argumentovalo tím, že Turecko nebylo připravené a místo toho doporučilo vytvoření celní unie
- Jednání o vstupu Turecka do celní unie začala v roce 1993 a 1/1996 Turecko do celní unie skutečně vstoupilo (harmonizace se netýká nezpracovaných zemědělských produktů)
- Ještě dříve ovšem formálně začala třetí fáze vymezená v Ankarské dohodě

Summit v Kodani 6/1993

- Summit Evropské rady – výsledek jednání – tzv. „kodaňská kritéria“
- Podmínky, které musí kandidátská země splnit, pokud se chtěla stát členem EU
- Tato kritéria byla potvrzena i na zasedání Evropské rady v Madridu v prosinci 1995, zde byla navíc doplněna podmínka převzetí legislativy EU neboli *acquis communautaire*
- Kodaňská kritéria“zahrnují složku politickou a hospodářskou
-

Politická kritéria

- Institucionální stabilita
- Demokracie a právní stát
- Dodržování lidských práv a respektování menšin
-

Hospodářská kritéria

- Fungující tržní hospodářství
- Schopnost vydržet tlak konkurence na vnitřním trhu EU
-

Schopnost dostát závazkům

- Schopnost dostát závazkům plynoucím ze členství v EU včetně účasti na hospodářské a měnové unii.
-

Kandidáti

- Od roku 1987 do roku 1996 podalo třináct kandidátů žádost na přijetí do EH/EU: Bulharsko, Česká Republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko a Turecka.

Acquis communautaire

- Právní řád Evropské unie
- Souhrn všech právních pravidel v jakékoliv formě (obecně závazných i individuálně závazných aktů) a dokonce i právně nezávazných dokumentů (deklarace, prohlášení, Bílé knihy, strategie atd.), které se vztahují k činnosti EU

- Celní unie byla sjednána a podepsána v roce 1995 a následně vstoupila v platnost v roce 1996
- Toto období se shodovalo s obdobím, kdy v Turecku probíhala řada násilných akcí mezi tureckými bezpečnostními silami a kurdskou dělnickou stranou (PKK), situace způsobila masivní porušování práv a vysídlování Kurdů v jihovýchodním Turecku
- Vztahy mezi Tureckem a EU byly během tohoto období obzvláště napjaté, protože vláda EU hořce kritizovala Turecko za to, že stále nevyřešilo kurdský problém
- Turecká vláda zase obvinila EU, že zasahuje do tureckých vnitřních záležitostí a že podporuje PKK k snahu vytvořit samostatný kurdského státu
- Vztahy mezi Tureckem a EU dosáhly dobu mrazu, když se v prosinci 1997 Evropská rada rozhodla nezahrnout Turecko do seznamu kandidátských zemí (pro další kolo rozšíření)

Summit v Lucemburku 12/1997

- Tzv. lucemburská skupina – země střední a východní Evropy, kt. Získaly status kandidátské země
- Turecko tento status nezískalo
- Zpráva Evropské rady - politické a hospodářské podmínky Turecka nutné pro členství v EU za neuspokojivé
- Turecku byl představen plán, jak se dále sbližovat s EU
- Tato strategie vytyčila pět hlavních okruhů sbližování mezi Tureckem a EU
  - 1. Rozvoj možností povolených Ankarskou dohodou
  - 2. Zintenzivnění obchodní unie
  - 3. Realizace finanční spolupráce
  - 4. Přibližování práva a přijmutí „acquis communautaire“
  - 5. Účast, bude rozhodnuto případ od případu, na jistých programech a jistých jednání stanovených článkem 19 a 21 (Conclusion of Presidency. European Council in Luxembourg. Luxembourg Dec. 1997.)
-

- Zpráva Evropské rady v článku 35 říká, že posilování vztahů mezi Tureckem a EU záleží také na pokračování politických a ekonomických reforem: **respektování a ochrana menšin, ustanovení uspokojivých a stabilních vztahů mezi Tureckem a Řeckem, podpora vyjednávání pod záštitou OSN v otázce politického osídlení Kypru** na základě relevantnosti resoluce Bezpečnostní rady OSN a ve sporných otázkách má proběhnout legální proces zahrnující i Mezinárodní soudní dvůr
- Negativní postoj EU vyvolal masovou vlnu anti evropského smýšlení

- Zatčení vůdce PKK v 2/1999 násilí velmi rychle ukončilo
- Došlo k obecnému zlepšení politického klimatu v Turecku a koaliční vláda zvolená k moci v dubnu 1999 se zavázala k reformám
- To se také časově shodovalo s obdobím, kdy došlo ke zlepšení řecko-tureckých vztahů (jako důsledek ničujících zemetřesení)
- 12/1999 byl na summitu Evropské rady v Helsinkách udělen Turecku status kandidátské země (pro případné členství), pokud naplní kodaňská kritéria
- Pro případné členství bylo také ze strany EU požadováno řešení sporů s Řeckem (Egejské moře a vyřešení kyperského problému)
- 11/2001 se vládě podařilo přijmout historické ústavní změny, otevřít cestu politickým reformám ke zlepšení kvality demokracie a dodržování lidských práv a otevření možnosti pro kurdskou menšinu používat kurdštinu ve školách a veřejnoprávním vysílání
- Vláda také přijala americko-britskou kompromisní dohodu, která prolomila patovou situaci - turecké námitky proti používání zařízení NATO pro evropskou bezpečnostní a obrannou politiku

-

- 11/1999 došlo k významnému průlomů v kyperské otázce, když Rauf Denktaş, prezident tureckého státu Severní Kypr, otevřel cestu k přímým rozhovorům se svým řecko-kyperským protějškem
- Vývoj vyvrcholil rozhodnutím EU, navzdory počátečním námitkám Německa a Rakouska na summitu v Laekenu, pozvat Turecko k účasti na „Konvenci o budoucnosti Evropy“ spolu se všemi ostatními kandidáty
- Cílem této akce bylo projednat budoucnost Unie a připravit návrhy ústavy EU a způsoby zlepšení institucionálního fungování EU
- Tento krok byl ve své době považován za znak závazku EU k případnému členství Turecka

-

Summit v Helsinkách 12/1999

- Turecko získalo status kandidátské země v návaznosti na zasedání Evropské rady, které se uskutečnilo v prosinci 1999 v Helsinkách
- Statut kandidátské země byl Turecku udělen o dvanáct let později, na základě rozhodnutí Evropské rady na summitu v Helsinkách v prosinci 1999
- Začala tak nejdůležitější – a dosud neukončená – kapitola v turecko-unijních vztahů

HELSINKI EUROPEAN COUNCIL 10 AND 11 DECEMBER 1999

PRESIDENCY CONCLUSIONS

- „The European Council welcomes recent **positive developments** in Turkey as noted in the Commission's **progress report**, as well as its intention to continue its reforms towards complying with the **Copenhagen criteria**. Turkey is a **candidate State** destined to join the Union on the **basis of the same criteria as applied to the other candidate States**. Building on the existing European strategy, **Turkey, like other candidate States, will benefit from a pre-accession strategy to stimulate and support its reforms**. This will include enhanced political dialogue, with emphasis on progressing towards fulfilling the political criteria for accession with particular reference to the issue of human rights, as well as on the issues referred to in paragraphs 4 and 9(a). Turkey will also have the opportunity to participate in Community programmes and agencies and in meetings between candidate States and the Union in the context of the accession process. An accession partnership will be drawn up on the basis of previous European Council conclusions while containing priorities on which accession preparations must concentrate in the light of the political and economic criteria and the obligations of a Member State, combined with a national programme for the adoption of the *acquis*. Appropriate monitoring mechanisms will be established. With a view to intensifying the harmonisation of Turkey's legislation and practice with the *acquis*, the Commission is invited to prepare a process of analytical examination of the *acquis*. The European Council asks the Commission to present a single framework for coordinating all sources of European Union financial assistance for pre-accession.“
- Převzato: https://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm

- Z jednání vzešlo klíčové rozhodnutí na rozšíření EU
- Summit pokročil v jednání vpřed a připravil plán na přijetí nových členů EU
- Mezi těmito kandidáty bylo i Turecko, stát čekající na členství v evropských integračních strukturách 36 let
- Dalšími body jednání byla diskuse nad společnou zahraniční a bezpečnostní politikou unie
- Turecko bylo formálně označeno za kandidátský stát směřující k plnému členství v EU
- Turecku byly také přislíbeny stejné podmínky, jako ty, které musely naplnit ostatní kandidátské státy
- Turecko více méně získalo pouze možnost čerpat prostředky z předvstupních programů EU

- Přístupové partnerství bylo vypracované na základě rozhodnutí Evropské rady, obsahující priority, ve kterých muselo být konkrétní v ohledu na politická a ekonomická kritéria členských států v kombinaci „s národním programem pro přijetí acquis“
- Rozhodnutí z Helsinek dále odkazovalo na zřízení příslušných monitorovacích mechanismů, které měly sledovat kroky Turecka v naplňování zbývajících přístupových kritérií
- Evropská komise byla vyzvána, aby připravila analytický posudek pro přijímání „acquis“

Partnerství EU a Turecka

- Před zahájením přístupových rozhovorů bylo třeba nalézt shodu na postupu harmonizace turecké legislativy s unijním *acquis* a na podobě celého formálního procesu vyjednávání
- 3/2001 tak Evropská rada schválila Partnerství EU a Turecka: mapu procesu přístupu země
- Turecká vláda následně přijala *Národní program pro přijetí* *acquis*, vycházející z dokumentu o Partnerství přijatého ER
- 9/2001 Turecko mohlo obdržet první finanční prostředky z unijního předvstupního nástroje (IPA)
- 9/2001 Turecký parlament přijal přes 30 dodatků k ústavě, aby země vyhověla požadavkům stanoveným v politické části kodaňských kritérií
- Po postupném souhlasu jednotlivých členských států (včetně nově přistoupivších v roce 2004), byla v říjnu 2005 konečně zahájena přístupová jednání s Tureckem

- V březnu 2001 Turecko přijalo přístupový dokument o partnerství
- Dokument obsahoval úmluvu - Turecko by mělo stoupat do EU v krátkém nebo středně dlouhém časovém intervalu
- Turecko se zavázalo provést reformy (politické, soudní, ekonomické a strukturální), jak bylo vytyčeno v „kodaňských kritériích“
- V souladu s přístupovým dokumentem o partnerství turecká vláda schválila „národní program pro přijetí acquis“ a představila ho Evropské komisi
- Národní program obsahoval šest hlavních kapitol - politické, ekonomické, sociální a strukturální reformy v souladu s podmínkami přístupového dokumentu o partnerství

- Evropská komise přepracovala přístupový dokument o partnerství, který hodnotil turecké zlepšení v plnění podmínek nutných pro členství v EU
- Národní program byl také přehodnocen
- Turecko demonstrovalo enormní politické přání vytvořit ambiciózní národní program - obsahoval definitivní rozpis nástrojů reforem a jednání o finančních aspektech naplňování kodaňských kritérií

Summit v Kodani 2002

- S 10 zeměmi střední a východní Evropy, Maltou a Kyprem byla uzavřena přístupová jednání
- Lídři členských zemí dohodli, že v prosinci 2004 EU rozhodne, zda a kdy zahájí vstupní jednání s Tureckem
- Turecko usilovalo o stanovení pevného data zahájení přístupových rozhovorů

Situace v Turecku

- Koaliční turecká vláda však v průběhu roku 2002 začala zažívat velké rozdíly mezi svými partnery ohledně dalších kritických reforem, jako je zrušení trestu smrti a přijetí právních předpisů, které by ve skutečnosti otevřely cestu ke vzdělávání a vysílání v kurdštině
- Značnou část první poloviny roku 2002 dominovala také veřejná kampaň proti zastáncům reformy a evropskému členství
- V rozhovorech o urovnání kyperského problému byl navíc dosaženo jen malého pokroku
- Tureckému parlamentu se však v srpnu 2002 i přes rozpory s koaliční vládou podařilo přijmout zásadní balíček reforem směřujících ke splnění kodaňských kritérií, mezi nimi také zákaz trestu smrti a další práva pro kurdskou menšinu
- Současně, napětí v koalici vedlo k rozhodnutí uspořádat předčasné volby v listopadu
- Volby znamenaly vládu jediné strany poprvé od 80. let pod vedením relativně nové Strany pro spravedlnosti a rozvoje (AKP), zavedené politické osobnosti a jejich strany byly politicky nahrazeny

- AKP - členové, kteří byli kdysi spojeni se Stranou prosperity a Stranou blahobytu
- Strana cnosti se rozdělila na dvě politická křídla –reformistické křídlo, vedené Recepem Tayyipem Erdoğanem - Adalet ve Kalkinma Partisi(AKP, Strana spravedlnosti a rozvoje) a tradicionalistické křídlo, reprezentované stranou Saadet Partisi (SP, Strana blaženosti), která svým islamistickým zaměřením plynule navazuje na ideologii Necmetina Erbakana
- 11/ 2002 se AKP podařilo získat přes 34 % hlasů a včele s Abdullahem Gülem vstoupila jako většinová strana do tureckého parlamentu
- Strana byla vedena Recepem Tayyipem Erdoğanem, který byl odsouzen za podněcování náboženské nenávisti a bylo mu odepřeno právo účastnit se voleb
- Po volebním vítězství se T. R. Erdoğanovi a jeho kolegům podařilo vyvrátit obavy (islamistická ideologie)
- Místo toho projevili zdůraznili závazek podporovat politické reformy s cílem zahájit jednání o členství v EU
-

- Vláda se pustila do série oficiálních návštěv a jednání za vedoucími představiteli Evropské unie a následně i do USA, aby si zajistila: podporu pro obdržení data pro zahájení přístupových jednání
- Snaha byla zhcena zejména zprávou Evropské komise o pokroku Turecka 10/2002, která nedoporučila zahájení přístupových jednání s Tureckem
- Řada Turků věřili, že Evropská komise nedoceníla význam reforem přijatých v Turecku a také že Evropská komise diskriminovala Turecko a Turky
- Turecký prezident Ahmet Necdet Sezer během pražského summitu NATO vedl rozhovory s představiteli EU a stěžoval si, že vůdci, s nimiž hovořil, obviňují další členy EU z neochoty podporovat Turecko,...

- Jeho poznámky hluboce rezonovaly
- Prezidenta slova jasně odrážela hlubokou nedůvěru turecké veřejnosti vůči EU
- Frustrace a nedůvěra – turecká společnost
- Během jednání v Kodani dodržovala turecká delegace svůj cíl – stanovit datum začátku přístupových jednání na 12/2003
- Turecké vládě se nepodařilo požadované vyjednat datum
- Nakonec padlo datum 12/2004
-

- Důležitější: Rada EU rozhodla posílit přístupovou strategii pro Turecko
- To znamenalo, že EU navýšila financování Turecka a aktivněji se zapojila do úsilí o harmonizaci tureckých právních předpisů s právními předpisy EU
- Ve snaze zmírnit obavy Turecka, aby se noví členové (přístup 5/2004) nevymezili proti případnému tureckému členství - Rada přijala zvlášť prohlášení o Spojené Evropě, ve kterém se noví členové zavázali podporovat pokračování rozšiřování – což bylo považováno za jasné pochopení, že členové nebudou bránit tureckým přístupovým rozhovorům

-

Kypr a EU

- Otázka členství Kypru v EU byla velmi spornou otázkou mezi Tureckem a Evropskou unií
- Turecko tvrdilo, že přistoupení Kypru k EU bez urovnání by bylo nezákonné
- Proběhla řada diplomatických aktivit: plán navržený generálním tajemníkem OSN Kofi Annanem
- Annanův plán

Annanův plán

- Posledním záchvěvem sjednotit rozdělený ostrov před vstupem do EU byla dvě oddělená referenda 24. 4. 2004
- Referenda měla schválit nebo naopak odmítnout tzv. „Annanův plán“ na znovu sjednocení ostrova Kypr, pokud by obě komunity ostrova plán schválily, taky by dne 1. května 2004 do EU vstoupil sjednocený Kypr
- Výsledek referenda byl v podstatě znám již před samotným sčítáním hlasů pro a proti (např. proslov odvysílaný kyperskou televizní stanicí 7. dubna 2004, ve kt. kyperský prezident vyzval řeckou část ostrova, aby hlasovala proti)
- „Annanův plán“ na vytvoření kyperské federace byl řeckou stranou odmítnut, proti hlasovalo 75, 83 %, zatímco turecká strana hlasovala pro 64, 91%
- „Annanův plán“ ztroskotal
- Odmítnutí „Annanova plánu“ vyvolalo vlnu zklamání i u předních evropských a amerických představitelů

- Do EU nevstoupil sjednocený Kypr, ale nadále rozdělený a reprezentovaný vládou kyperských Řeků
- Kyperští Řekové upřednostnili cestu evropského řešení kyperského problému před sjednocením ostrova („Annanův plán“)
- Z tohoto důvodu musely být ustanoveny právní předpisy řešící zvláštní situaci Kypru, protože nedošlo k jeho sjednocení
- Vzhledem k tomu, že řecká strana v referendu zamítla plán sjednocení, jež vypracovala OSN
- Rada vymezila podmínky, za kterých se právní předpisy Společenství týkající se pohybu osob a zboží používají na základě demarkační linie mezi severem a jihem ostrova

- V reakci na vstup Kypru do EU turecká vláda poslala Evropské komisi a tehdejšímu předsednictví Rady EU dopis, v němž explicitně oznámila, že podpis Dodatkového protokolu rozhodně neznamena uznání Kypru
- Evropská rada se proto v 12/2006 rozhodla uzavřít pro vyjednávání kapitoly o volném pohybu zboží, poskytování služeb, finančních službách, zemědělství a rozvoj venkova, rybářství, dopravě, celní unii a o vnějších vztazích
- Tento krok přirozeně znamenal, že Turecko se nemůže stát členem EU, dokud nebude vyřešen jeho spor s Kyprem trvajícím od roku 1974

Přístupová jednání

- V rámci přístupových jednání již bylo otevřeno třináct vyjednávacích kapitol a jedna (Kapitola 25 - Věda a výzkum) provizorně uzavřena
- Dalších osm kapitol ovšem zůstává uzavřených vzhledem k tureckému odmítnutí uznat Kyperskou republiku, člena EU od roku 2004
- Podepsáním Dodatkového protokolu z roku 1970 se Turecko zavázalo k respektování závazků plynoucích z členství, včetně volného pohybu osob, dopravních prostředků, nebo zboží